

Socio-psihološki i politički korelati odricanja građanskih sloboda u uvjetima niske sigurnosti

Đurić, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:264492>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Petra Đurić

SOCIO-PSIHOLOŠKI I POLITIČKI KORELATI ODRICANJA GRAĐANSKIH SLOBODA U
UVJETIMA NISKE SIGURNOSTI

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti u Zagrebu
Diplomski studij politologije

SOCIO-PSIHOLOŠKI I POLITIČKI KORELATI ODRICANJA GRAĐANSKIH SLOBODA U
UVJETIMA NISKE SIGURNOSTI

DIPLOMSKI RAD

Autorica: Petra Đurić
Mentor: doc. dr. sc. Kosta Bovan

Rujan, 2021.

Izjavljujem da sam diplomski rad "Socio-psihološki i politički korelati odricanja građanskih sloboda u uvjetima niske sigurnosti", koji sam predala na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Kostu Bovanu, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16.-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Petra Đurić

Sadržaj

1. Uvod.....	5
2. Regulativna aktivnost političkog autoriteta u stanju niske sigurnosti: slučaj COVID-19	6
3. Strategije suočavanja s pandemijom i etična komunikacija.....	9
3.1 Strategije suočavanja s pandemijom	9
3.2 Etična komunikacija i stanje niske sigurnosti	11
4. Javnozdravstvena kriza i liberalna demokracija	13
5. Istraživanje	15
5.1 Autoritarna osobnost	17
5.2 Percepcija prijetnje.....	20
5.3 Utjecaj medija	23
5.4 Povjerenje u političke institucije.....	25
6. Problemi i hipoteze istraživanja.....	26
7. Metodologija	27
7.1 Instrumentarij	27
8. Rezultati	29
<i>Tablica 1:</i> Deskriptivne vrijednosti	30
<i>Tablica 2:</i> Koeficijenti modela; kriterij: podrške restriktivnim mjerama	31
9. Diskusija.....	32
LITERATURA.....	35
SAŽETAK.....	37

1. Uvod

Pitanje odnosa slobode individue i reda u društvu postoji od kada ljudi imaju potrebu stvarati zajednice, zajedno raditi, privređivati, odlučivati o javnim pitanjima i voditi brigu o javnim dobrima pa sve do nastanka modernih država u kojima postoje kompleksni javnozdravstveni, tržišni, obrazovni, pravni i kulturni sustavi. Život unutar organizirane zajednice suprotstavlja individualnu slobodu svakog pojedinca nasuprot uređenih pravila, normi i zakona zajednice. Spomenuta pravila, norme i zakoni stvoreni su s razlogom - njihova uloga je održavanje reda i jamstvo sigurnosti, a njihov odnos s pitanjem slobode uvelike ovisi o kontekstu, odnosno, o vrsti društveno-političkog uređenja i stupnju ugroze koja društvu u danom trenutku prijete. Liberalna demokracija je društveno-političko uređenje koje neumorno radi na istaknutoj ravnoteži između sigurnosti i slobode, a ona se nužno mijenja u razdobljima povećanog rizika za političku zajednicu (Waldron, 2003: 191-192). Drugim riječima, građanske slobode, jednakost i individualizam u liberalnoj demokraciji drže visoku vrijednost u stanju mira ili u kontroliranim uvjetima, dok njihova vrijednost počinje opadati kada su pojedinci zabrinuti za svoju sigurnost, odnosno, kada se stupanj rizika u društvu povećava.

Razvitak epidemiološke krize koja je zahvatila cijeli svijet pa tako i Republiku Hrvatsku – pandemija bolesti uzrokovana širenjem koronavirusa - COVID-19, predstavlja aktualan oblik povećanog rizika za političku zajednicu i zahtjeva prilagodbu, odnosno - pojačanje sigurnosnih mjera s ciljem zaustavljanja širenja zaraze. Političko vodstvo Republike Hrvatske odlučilo je pratiti trendove uvođenja strateških restriktivnih preporuka, mjera i odredbi u službi borbe protiv širenja zaraze koronavirusa koje u isto vrijeme stavljaju u pitanje snagu i postojanost građanskih sloboda. Povod ovom radu nalazi se u važnom pitanju o načinu na koji građani liberalne demokracije donose odluku o osobnom prihvaćanju i podršci sigurnosnim mjerama koje potencijalno mogu građanske slobode dovesti u pitanje. Dakle, pitanje na koje želim pronaći odgovor jest koji su to razlozi zbog kojih su građani RH skloniji podržati i poduprijeti uvedene sigurnosne mjere? Zašto su neki građani spremniji i skloniji podržati sigurnosne mjere dok drugi nisu? U ovom radu, koristeći transverzalni dizajn istraživanja cilj mi je utvrditi korelate u vidu mišljenja i ponašanja socijalne, psihološke i političke prirode zbog kojih su neki građani RH spremniji prihvatiti uvođenje sigurnosnih mjera i usporedno odustati od određenih temeljnih građanskih sloboda kako bi se zaštitili od aktualne ugroze zaraze koronavirusa.

Ovaj rad se sastoji od teorijskog i istraživačkog dijela. U drugom poglavlju predstaviti ću teorijski okvir vezan uz pojam građanske slobode, njihovu ulogu i funkciju u društvu te njihovu poziciju u suprotnosti s povećanjem regulativne aktivnosti države u stanju niske sigurnosti. U nastavku drugog poglavlja iznosim i neke konkretne detalje o aktualnoj javnozdravstvenoj krizi kako bih ukazala na vrstu prijetnje koja trenutno stvara društvenu nesigurnost. U trećem poglavlju bavim se specifičnim strategijama koje države koriste u borbi protiv aktualne prijetnje širenja zarazne bolesti COVID-19. Raspravljam o kontekstu aktualne javnozdravstvene krize i modelima reakcije političkih elita u cilju suzbijanja širenja zaraze koronavirusa i objašnjavam načine na koje vlasti opravdavaju povećanje regulativne moći države u stanju niske sigurnosti. U četvrtom poglavlju približavam se svom istraživačkom pitanju osvrćući se na specifičan kontekst pojave biološke prijetnje u liberalnoj demokraciji. Liberalna demokracija je posebno političko-društveno uređenje u kojem građani s obzirom na specifičnu ustanovljenu političku praksu i socio – političku svijest karakteristično reaguju na povećanu regulativnu aktivnost države i na njen utjecaj na status građanskih sloboda. Nadalje, u petom poglavlju prelazim na istraživački dio rada u koji čitatelja uvodim pregledom dosadašnjih istraživanja na ovu temu, s fokusom na ona koja su nastala u kontekstu terorističkih napada i na ona koja su nastala u kontekstu javnozdravstvenih kriza. Potom prelazim na izlaganje polazišnih točki mojih istraživačkih hipoteza. Nakon toga u šestom poglavlju iznosim glavne probleme i hipoteze istraživanja, dok u sedmom poglavlju prezentiram metodologiju istraživanja koja uključuje instrumentarij, način provođenja istraživanja, te opis sudionika. U devetom i desetom poglavlju iznosim rezultate i sažetu diskusiju o istima te zaključak.

2. Regulativna aktivnost političkog autoriteta u stanju niske sigurnosti: slučaj COVID-19

Pojam "građanska sloboda" nije homogen, ne odnosi se na jednu vrstu prava, principa ili jamstva, već predstavlja i okuplja različite oblike interesa i zabrinutosti građana poradi regulativne moći države koji bi mogli ugroziti individualne slobode (Waldron, 2003: 195). Jeremy Waldron u svojim teorijskim raspravama o građanskim slobodama izvodi značenja građanskih sloboda u četiri dijela. Prvo i najizraavnije značenje građanskih sloboda odnosi se na "određene slobode koje se mogu promatrati kao radnje koje bi individue možda htjele realizirati, dok se za iste radnje smatra kako ih država ne bi trebala ograničiti" (Waldron, 2003: 195). Na primjer, slobode govora, vjeroispovijesti i kretanja pripadaju u ovu kategoriju. Druga kategorija značenja odnosi se na "zabrinutost za moć

koju vlast prisvaja u odnosu spram građana, a nije nužno vezana za radnje koje građani žele realizirati" (Waldron, 2003: 195). Treća kategorija odnosi se na proceduralna prava i moći koje bi građani trebali posjedovati u slučaju kažnjavanja, dok se četvrta odnosi na pozitivna prava građana na provođenje demokratskih procedura i građansku participaciju (Waldron, 2003: 195).

Brzechczyn Krzysztof raspravlja o ovoj temi pozivajući se na ne-marksistički historijski materijalizam po kojemu je "razina regulativne moći u društvu oblikovana razmjerom između akcija koje građani poduzimaju dobrovoljno i akcija koje građani poduzimaju zbog sankcija ili prijetnje sankcijama" (Nowak, 1991 prema Krzysztof, 2020: 84). Kada razina regulativne moći pređe granicu koja nije prihvatljiva građanima pojavljuje se građanski bunt (Nowak, 1991 prema Krzysztof, 2020: 84). Na primjer, građani liberalne demokracije pravo na javno okupljanje s ciljem promicanja političkih, socijalnih ili nacionalnih interesa i ciljeva svrstavaju u kategoriju uobičajene, svakodnevnne akcije koja je na primjeru RH uređena Zakonom o javnom okupljanju. Nagla odluka države da zabrani javno okupljanje u standardnom kontekstu dovela bi do pobune građana koji bi zahtijevali svoje oduzeto pravo natrag. Međutim, pojava ekoloških, bioloških ili društvenih poremećaja "povećava rizik i nepredvidljivost obavljanja svakodnevnih akcija građana" posredstvom čega oni "prestrojavaju društvene i kooperativne veze" (Krzysztof, 2020: 84-85). Pojednostavljeno rečeno, političko vodstvo društva suočenog s prijetnjom uvodi regulativne mjere i sankcije koje ga štite, a građani prihvaćaju novu regulativnu moć političkog autoriteta u interesu cijelog društva i trenutno zanemaruju snagu i postojanost građanskih sloboda. Potpora koju građani daju povećanju regulativne moći političkog autoriteta autor naziva "regulativni kredit", a on traje onoliko dugo koliko i poremećaj koji ugrožava društvo (Krzysztof, 2020: 85). Dakle, regulativna aktivnost države u vrijeme krize je nužna i prihvatljiva, točnije, povoljnija od pasivnog pristupa. Međutim, držim kako voljnost građana da ponude "regulativni kredit" ni u stanju niske sigurnosti nije bezuvjetna i ovisi o nizu faktora s kojima se bavim u istraživačkom dijelu rada, dok ću se u nastavku posvetiti objašnjenju slučaja javnozdravstvene krize širenja bolesti COVID-19 kao posebnoj vrsti prijetnje i ulozi koju društveno-političko uređenje ima u načinu na koji se određeno društvo s ovom prijetnjom suočava.

Kada kažem „vrsta prijetnje“ mislim na neke specifičnosti pandemije bolesti COVID-19 kao oblika biološkog poremećaja koji prijeti društvu. Koronavirus je novi soj virusa, koji do sada nije bio otkriven kod ljudi. Svjetska zdravstvena organizacija ga je nazvala SARS-CoV-2, a bolest koju

uzrokuje COVID-19 (koronavirus.hr¹). Zarazna bolest COVID-19 je istaknuta prijetnja životu individue i njoj bližnjih, a posebice kod osjetljivih skupina među koje pripadaju starije osobe i osobe oboljele od kroničnih bolesti (stampar.hr²). Koronavirus ne diskriminira – on se može nastaniti u svakom čovjeku i u tom smislu svaka individua je jednako ugrožena od zaraze (Cilizoglu i dr., 2020: 3). Širenje koronavirusa ne izaziva društvo na "okupljanje oko žrtvenog janjeta" kako je često slučaj kod prijetnje terorom, već napada svih jednako, pa je tako zdravlje jednog čovjeka povezan s zdravljem cjelokupnog društva (Cilizoglu i dr., 2020: 3-4). Također, virus je potpuno nevidljiva prijetnja o kojoj znamo jako malo i o kojoj možemo učiti samo polako, korak po korak, dok isto vrijedi i za političko odlučivanje o načinu borbe protiv njega (Cilizoglu i dr., 2020: 3).

Neupitno je da se veliki broj ljudi osjeća zabrinuto zbog pojave novog virusa. Pandemija bolesti COVID-19 se po mjesečnom Ipsosovom istraživanju *What Worries the World* izdvaja kao najveća prijetnja ili izvor zabrinutosti građana u 28 zemalja svijeta u kontekstu niza socijalnih i političkih pitanja. Postotak ispitanika koji su u najvećoj mjeri zabrinuti zbog širenja bolesti COVID-19 bio je najviši u travnju 2020. godine (63%), a najniži u lipnju 2021. godine (36%), dok je samo mjesec dana prije, u vrijeme provedbe anketnog ispitivanja u službi ovog istraživanja - u svibnju 2021., ovaj postotak bio viši za 6 postotnih bodova (www.ipsos.com³). Premda je zabrinutost zbog širenja bolesti COVID-19 u svijetu u padu, većina ispitanika, točnije 63% ispitanika iz lipanjskog mjesečnog izvješća smatra kako se stvari općenito u njihovoj zemlji kreću u pogrešnom smjeru, a taj postotak je narastao za 8 postotnih bodova u usporedbi s izvješćem iz istog mjeseca prošle godine (www.ipsos.com⁴).

Uistinu, pojava novog virusa je poremećaj u društvu koji predstavlja veliku prijetnju sigurnosti građana, a ona je u ovoj krizi izjednačena sa zdravljem građana, odnosno, s javnim zdravstvom. Javno zdravstvo se definira kao: "umjetnost i znanost sprječavanja bolesti, produženja života i promicanja zdravlja organiziranim naporima društva", a političko vodstvo ima dužnost obuzdati prijetnju koristeći se povećanjem regulativne moći u obliku uvođenja restriktivnih preporuka, mjera i odredbi u službi borbe protiv širenja zaraze (Upshur, 2002: 101-103). Zdravlje građana, točnije, imperativ da se što manje građana zarazi koronavirusom i boluje od bolesti COVID-19 postaje

¹ <https://www.koronavirus.hr/o-bolesti/103> (25/04/2021)

² Kolarić, Branko (2021) Zdravlje za sve: Zaštita osobe starije životne dobi tijekom COVID-19 pandemije. https://www.stampar.hr/sites/default/files/Publikacije/zdravlje-za-sve/zdravlje_za_sve_17-2021a.pdf (15/05/2021)

³ What Worries the World? (2021) https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2021-06/Globalsummary_WhatWorriestheWorldJune2021.pdf?fbclid=IwAR2hhYSVpMyQHCGXckGgyb7_0cInpoByhtFanD-OgDpYVN1y4GP5ueOgdXw (28/07/21)

⁴ Ibid.

javno dobro izrazito velike važnosti. Instrument uz pomoć kojega se dolazi do ovog javnog dobra jest povećana regulativna moć političkog autoriteta, što znači da borba protiv virusa neizbježno dolazi u sukob s drugim javnim dobrima (Levine, 2021: 154-155). Iako je znanost zauzela ulogu autoriteta u smislu predlaganja mudrih politika i rješenja temeljenih na empirijskim dokazima, predložena rješenja znanosti nisu jedini faktor koji ulazi u vrijednosnu kalkulaciju pojedinaca kada donose političku odluku o konkurentskim javnim dobrima u stanju niske sigurnosti. (Levine, 2021: 156). Na primjer, individualne slobode dolaze u sukob s naporima javnog zdravstva, ekonomska pravičnost stavlja u pitanje ekonomski rast, pravo na demokratsku participaciju i prosvjed je u sukobu s kontrolom širenja virusa. Građani, dovedeni u situaciju straha, nesigurnosti, ali i potrebe za „ispravnom“ reakcijom vladajućih, postavljaju legitimna pitanja o restriktivnim mjerama poput zatvaranja ugostiteljskih objekata, ograničenju kretanja između regionalnih jedinica, tehnološkog nadzora stanovništva ili zabrani prosvjeda: hoće li te mjere uistinu smanjiti širenje zaraze ili samo ugrožavaju individualne i građanske slobode? Nesigurnost, neizvjesnost i neupućenost u karakteristike prijetnje kao što je pandemija novog virusa ostavlja traga na način na koji se političke zajednice s njom suočavaju na individualnoj i kolektivnoj razini. Vlade, kako bi osigurale poslušnost građana, regulativnu aktivnost moraju implementirati na ispravan način, s ispravnom strategijom, u ispravno vrijeme te ju moraju moći opravdati (Levine, 2021; Orzechowski, 2021; Krzystof, 2020).

3. Strategije suočavanja s pandemijom i etična komunikacija

U prethodnom dijelu rada sam raspravljala o povećanju regulativne moći države u stanju niske sigurnosti stavljajući je u kontekst slučaja aktualne pandemije zarazne bolesti COVID-19. Sljedeće pitanje s kojim se u radu bavim vezano je uz strategije političkih vodstava koje koriste pri suočavanju s pandemijom i načinu na koje se te strategije opravdavaju pred građanima. U ovom poglavlju ću navesti i opisati oblike regulativnih aktivnosti koje su vlasti uvodile u slučaju pandemije te ćemo vidjeti na koji način vlast može pregovarati s građanima o obujmu i intenzitetu istih u kontekstu etične komunikacije. Načelno, postoje četiri glavna pristupa ili strategije koje vlast može iskoristiti u procesu suočavanja s pandemijom.

3.1 Strategije suočavanja s pandemijom

Prva strategija naziva se "obuzdavanje i ublažavanje bolesti", a ona se fokusira na prenošenje virusa u bliskom fizičkom kontaktu, odnosno, uključuje strogu regulaciju kretanja i okupljanja ljudi (Häyry, 2021: 43). Restrikcija na kretanje između regija, zatvaranje nacionalnih granica, uvođenje policijskog sata, potpuno zatvaranje i izolacija, prebacivanje na rad od kuće, zatvaranje obrazovnih i kulturnih institucija, otkazivanje velikih događanja i zatvaranje ugostiteljskih objekata su metode (restriktivne mjere) koje su dio ove strategije, a one se uglavnom uvode u početku pandemije. Koristeći ove metode vlasti žele "obuzdati" virus kako bi "ublažili" efekt pandemije - žele zaštititi i rasteretiti sustav zdravstvene zaštite na način da "izravnaju krivulju", odnosno, da ne dozvole da previše građana boluje od bolesti COVID-19 u isto vrijeme (Häyry, 2021: 43-44). Veliki broj zemalja su slijedile ovu strategiju, a nakon što su uspjele „izravnati krivulju“ počele su postepeno uvoditi pristup „testiranja, praćenja, izoliranja i liječenja“. Finska, Njemačka i Hrvatska samo su neke od zemalja koje su implementirale ovu strategiju suočavanja s virusom.

Druga strategija, suprotna prethodnoj, naziva se "izgradnja imuniteta krda", a ona podrazumijeva omogućavanje širenja zarazne bolesti dok se ne postigne imunitet krda. Imunitet krda podrazumijeva stanje u kojem je većina ljudi u određenoj zajednici zaštićena od virusa i bolesti koju on uzrokuje, i to do te mjere da osobe koje nisu imune na virus također ne mogu razviti bolest jer ih štiti imunitet drugih osoba (Häyry, 2021: 44). Vlast bi u kontekstu ove strategije trebala dozvoliti da se veliki udio stanovništva zarazi i preboli bolest COVID-19, posredstvom čega koronavirus gubi domaćine i polako nestaje. Drugim riječima, imunitet krda može usporiti širenje virusa u zajednici (Häyry, 2021: 44). Kraljevina Švedska je u potpunosti prigrlila ovu strategiju - nije uvela potpuno zatvaranje ili nametnula stroge politike društvene distance. Umjesto toga, tražila je građane da dobrovoljno poštuju mjere "utemeljene na povjerenju": savjetovala je starijim građanima da izbjegavaju društveni kontakt i preporučila građanima da, ako mogu, rade od kuće, izbjegavaju putovanja koja nisu neophodna i redovito peru ruke (nature.com⁵). No, granice države su ostale otvorene, kao i škole, tvrtke i ugostiteljski objekti (nature.com⁶).

Treća strategija se naziva "testiranje, praćenje, izoliranje i liječenje" (eng. "Test, Track, Isolate, and Treat") u sklopu koje se broj testiranja povećava, vrši se kontrola i nadzor nad zaraženima, utvrđuju se kontakti zaraženih te se zaražene građane i njihove kontakte upućuje u strogu samoizolaciju

⁵ Gibney, Elizabeth (2021) Whose coronavirus policy worked best? Scientists hunt most effective policies. https://www.nature.com/articles/d41586-020-01248-1?fbclid=IwAR1USt2eZy9I0P0hqS8s3cBtngiq3HqGslfogiVMz1eceb0VM_7eOvTdezc (30/07/21)

⁶ Paterlini, Marta (2021) „Closing borders is ridiculous“: The epidemiologist behind Sweden's controversial coronavirus strategy. https://www.nature.com/articles/d41586-020-01098-x?fbclid=IwAR3FHDdBK-7_CIPWJ71StTcKR2tLcK_1G1fLIItFX3yp-zO2y2vxgldXRA

nakon čega po potrebi slijedi liječenje. Slično kao kod prethodno objašnjenog pristupa, širenje zaraze je i u ovom pristupu dozvoljeno, ali razlika je u tome što je kod ovog pristupa implementirano praćenje zaraženih i njihovih kontakata, ili drugim riječima, uvodi se povećana kontrola građana koji su zaraženi. Ova strategija se može uvesti u vrijeme samog izbivanja pandemije, ali ona se češće uvodi nakon što se "izravna krivulja" distribucije zaraženih građana kroz vrijeme. Drugim riječima, mnoge zemlje su u početku pandemije koristeći prvi pristup "obuzdale" širenje zaraze i "ublažile" efekt pandemije te nakon toga uvele strategiju testiranja, praćenja, izoliranja i liječenja (Häyry, 2021: 44-45). Ova strategija može biti aktivna simultano s drugim strategijama i rješenjima u većoj ili manjoj mjeri. Na primjer, Tajvan je u samom početku pandemije počeo koristiti elemente ove strategije. Pojedince koji su bili stavljeni u samoizolaciju vlada je pratila elektroničkim putem, preko mobitela, a kreirali su i nove internetske platforme za prikaz mapa teritorija koji su bili pod strogom karantenom (Krzystof, 2020: 85).

Četvrta strategija, "suzbijanje pandemije", ima za cilj skoro potpuno istrjebljenje virusa iz pojedinih regija. Ovaj pristup se suprotstavlja bilo kakvom „puštanju“ ili omogućavanju da se virus širi unutar određene populacije. To bi značilo da pojedini teritoriji u zemljama duže vrijeme ostaju u strogoj izolaciji što bi trebalo postići rezultat "suzbijanja" virusa sve dok se ne pronađe cjepivo (Häyry, 2021: 45). Kina i Južna Koreja pokazale su da se vrlo intenzivnim, ne popuštajućim intervencijama, u smislu potpunog zatvaranja u cilju suzbijanja, transmisija virusa može spustiti na izrazito nisku razinu, pa čak i do izolacije posljednjeg aktivnog slučaja (Coffeng i de Vlas, 2021). Veliki problem ove strategije jest taj da kako bi ona bila uspješna, veliki broj zemalja ju mora implementirati, ili bi veliki broj zemalja trebao strogo kontrolirati granice - svaki sljedeći slučaj zaraze koji se pojavi bi značio ponovno potpuno zatvaranje i kontrolu novih područja.

3.2 Etična komunikacija i stanje niske sigurnosti

Mnogi zauzimaju stav koji kaže da "odluke o načinu borbe protiv virusa nebi trebale ovisiti o političkoj strategiji, već o znanstvenim podacima" (Orzechowski i dr., 2021 cit. prema Levine, 2021: 156). Svakako, znanost bi trebala imati veliku ulogu u odlučivanju o pristupu borbi s virusom, ali niti ona nema sve informacije i potpuno znanje o virusu, načinu i brzini u kojoj se prenosi, koje mjere će uistinu smanjiti širenje virusa ili one mjere koje će ublažiti posljedice pandemije. Iz ovih razloga među građanima postoji zabrinutost da bi vladini odgovori na aktualnu pandemiju mogli

rezultirati jačim mjerama nego što je nužno potrebno i da će potencijalno nadživjeti pandemiju zarazne bolesti COVID-19 (Orzechowski i dr., 2021: 145-146).

Neizvjesnost i nesigurnost nove i nepoznate biološke prijetnje pogodila je svih jednako, pa tako znanost, vlast i građani imaju zadatak "balansirati" između različitih javnih dobara i interesa (Waldron, 2021: 2003). Uspješnost u balansiranju između javnih dobara uvelike ovisi o načinu komunikacije između političkog vodstva i građana. "Vlast mora biti prisiljena da iznese javne dokaze i razloge za sve donesene odluke, dok građani moraju biti slobodni u kritici istih - oni moraju moći braniti različita javna dobra i predstavljati alternativna rješenja" (Levine, 2021: 156). U tom smislu, vladina reakcija na pandemiju COVID-19 može se promatrati kroz prizmu etične komunikacije. Etična komunikacija je način na koji se vlast koristi jezikom i medijima kako bi uspješno prenijela važne poruke građanima i kako bi osigurala njihovu poslušnost u stanju niske sigurnosti. Na primjer, prijelaz iz strategije „obuzdavanja i ublažavanja bolesti“ na strategiju „testiranja, praćenja i izoliranja“ vlada mora moći opravdati zato što nitko zasigurno ne može znati koja će strategija na kraju biti najučinkovitija, dok u isto vrijeme neće invazivno staviti u pitanje građanske slobode. Građani u ovom smislu traže opravdanje za ekološke, kulturne i političke vrijednosti koje bi mogle biti ugrožene izborima strategije. Etična komunikacija pretpostavlja svijest o posljedicama donesenih odluka, poštovanje različitih gledišta i toleriranje neslaganja. Načela etične komunikacije uključuju iskrenost, poštenje i integritet (Häyry, 2021). Häyry (2021) u svom radu tvrdi kako su teorijske tradicije utilitarizma i republikanizma te retorika rata uobičajene podloge za oblike komunikacije koje politička vodstva koriste kako bi opravdali zadiranje u građanske slobode u uvjetima niske sigurnosti (Häyry, 2021: 45-49).

S jedne strane, oni koji koriste zdravstveno-utilitarističku argumentaciju tvrde da ako je zaraza primarna ugroza javnom zdravstvu tada se interesi individue ne mogu i ne smiju odvojiti od interesa zajednice. Na primjer, mjera stroge karantene je iz pogleda tradicije utilitarističke misli potpuno opravdana upravo zato što konačno dolazi do najvećeg dobra koji je svima u interesu – zdravlja. Ovdje se radi o jeziku koji će opravdanje za ugrozu građanskih sloboda pronaći u nužnosti za uspostavljanjem "nove ravnoteže" između sigurnosti i slobode, a ta nužnost snažno je opterećena moralnim i političkim stavom koji kaže: "sada postoji nešto novo za reći na jednoj strani rasprave", a to je pojava virusa koji prijeti cijeloj populaciji ili teroristički napad koji se u bilo kojem trenutku može dogoditi (Waldron, 2003: 192-194). Pitanje je li nešto moralno opravdano ili nije proizlazi iz posljedica toga nečega, bez obzira na popratne okolnosti. Strategije „obuzdavanja i ublažavanja bolesti“ i „izgradnje imuniteta krda“ vlasti opravdavaju, verbaliziraju i racionaliziraju koristeći jezik

zdravstvenog utilitarizma (Häyry, 2021: 45-46). Ovakav način komuniciranja uvođenja povećane regulativne aktivnosti države oslanja se na epidemiološke kalkulacije, odnosno, političko vodstvo donosi odluke na temelju preporuka epidemiologa dok političke elite prenose odluke široj javnosti posredstvom medija (Häyry, 2021: 45-46).

S druge strane, republikanska teorijska tradicija stavlja naglasak na ulogu političkog vodstva kao brige za opće dobro ili „brige za građane koji aktivno žive svoje živote i poslovne ljude koji rade svoje poslove“. Međutim, u stanju niske sigurnosti, odnosno, u kontekstu pojave jake prijetnje političkoj zajednici, „briga vlade za svoje građane“ podrazumijeva ograničenja građanskih sloboda (Häyry, 2021: 46-47). Drugim riječima, opravdanje za povećanje regulativne moći države nalazi se u vjerovanju građana da je ista moć u njihovim rukama. Moć koju ima političko vodstvo republikanska misao shvaća kao moć koja proizlazi iz naroda i manifestira se kroz političko odlučivanje izabраниh demokratskih vođa. Dakle, odluke koje će politička vlast donijeti u stanju niske sigurnosti prenose se javnosti kao „najadekvatnija rješenja za postizanje općeg dobra koje svi razumijemo i prihvaćamo kao zajednički cilj“ (Häyry, 2021: 47). Drugim riječima, vlast uvjerava građane kako oni ne gube individualne slobode posredstvom povećanja regulativne moći koju ne mogu kontrolirati, već su oni u kontroli snage koja nameće regulativne mjere. Povjerenje u vlast se prenosi u građansku poslušnost koju građani vide kao ekspresiju vlastite volje. Etična komunikacija temeljena na republikanskoj tradiciji političkog mišljenja tvrdi da jamči privremenost povećane regulativne moći, transparentne informacije i opće dobro (Häyry, 2021: 47).

Alternativa zdravstvenom utilitarizmu i republikanskoj tradiciji je takozvana retorika rata. Retorika rata se u početku služi demagoškim ublažavanjem problema: „COVID-19 je samo još jedna vrsta gripe“ i „zbog gripe ne provodimo potpuno zatvaranje“, a kasnije se virus naziva „neprijateljem“ s kojim „idemo u rat“. Retorika rata najčešće je oružje onih vlada koje neadekvatno politički odlučuju, odnosno, onih koje nedovoljno brzo reagiraju i ne donesu jasnu odluku o izabranoj strategiji suočavanja s krizom (Häyry, 2021: 50).

4. Javnozdravstvena kriza i liberalna demokracija

Dosad iznesena teorijska opažanja vezana uz pandemiju zarazne bolesti COVID-19 kao nove vrste prijetnje koja ugrožava većinu političkih zajednica diljem svijeta, opisane strategije političkih vodstava u suočavanju s njom i načini komuniciranja uvođenja povećane regulativne aktivnosti

države neka su od općih zapažanja koja ukazuju na problematiku odnosa imperativa za jamstvom sigurnosti i zahtjeva za usporednim očuvanjem građanskih sloboda. Ova problematika se na različite načine manifestira u različitim društveno-političkim sustavima.

Na prijelazu između 2019. i 2020. godine Kina, a kasnije i druge zemlje Istočne Azije (Japan, Tajvan, Singapur, Makao, Južna Koreja, itd.) prve su doživjele tada objavljenu „epidemiju“ koronavirusa. U spomenutim zemljama je ubrzo uslijedila intenzivna borba s novom bolešću u trajanju od otprilike 3 mjeseca. Nakon toga, epidemija se u svom epicentru počinje smirivati, dok se postepeno javlja i širi u Europi koja uskoro postaje glavni lokus tada već sa strane Svjetske zdravstvene organizacije objavljene „pandemije“ (Krzystof, 2020: 86-89). Zemlje Europske Unije, za razliku od zemalja Istočne Azije, u početku ne pokazuju intenzivnu reakciju na pojavu prvih slučajeva zaraze i ne pokazuju veliki entuzijazam po pitanju uvođenja restriktivnih mjera s ciljem kontrole širenja virusa. Ova razlika između brzine reakcije liberalnih i iliberalnih sustava vlasti u aktualnoj javnozdravstvenoj krizi mnoge je izazvala na raspravu o odnosu između slobode i sigurnosti te o prednostima iliberalnih sistema vlasti u nošenju s kriznim situacijama - one se naizgled služe puno efektivnijim regulativnim metodama kako bi zaštitili svoje građane, a građani istim metodama u većoj mjeri poklanjaju podršku i u njima aktivnije surađuju. Kao što sam već u prvom poglavlju naglasila, razlike između reakcija političkih vlasti država na aktualnu situaciju krize i uvjetovana podrška građana toj reakciji ovisi o ustanovljenoj političkoj praksi, tipu predominantne socio-političke svijesti i opsegu i dosegu definicije građanskih sloboda određene političke zajednice (Krzystof, 2020: 90-92).

Kada je riječ o različitosti političkih praksi, s jedne strane, u liberalnim demokracijama prisutan je politički imperativ za uravnoteženjem moći između različitih grana vlasti, a utjecaj izvršne grane vlasti je ograničen sudskom i zakonodavnom u slučajevima povrede građanskih prava, sloboda i interesa manjina. Općenito, građanske slobode i individualna prava građana u liberalnim demokracijama imaju visoku vrijednost, a njihovo očuvanje i zaštita i u uobičajenim i u izvanrednim društveno-političkim uvjetima mora biti institucionalno zajamčena (Krzystof, 2020: 86-89). S druge strane, u iliberalnim političkim sustavima izvršna grana vlasti (iako često demokratski izabrana) ima nadmoć nad preostalim granama vlasti, pa može nesmetanije uvoditi i povećavati regulativnu aktivnost bez obzira na posljedice koje ona ostavlja po građanske slobode. Iz ovog razloga, reakcija na pandemiju je u slučaju iliberalnih sustava vlasti bila brža, intenzivnija i efektivnija, dok su liberalne demokracije na novu prijetnju reagirale sporije i opreznije, uzimajući u obzir sukobljene interese različitih društvenih skupina (Krzystof, 2020: 96-98). Nadalje, građani

liberalnih demokracija dijele socio-političku svijest individualističkog tipa usmjerenog na interese pojedinca, u manjoj mjeri su samodisciplinirani i spremni biti poslušni političkom autoritetu. Na ideološkoj razini, liberalne demokracije su utemeljene na individualističkom liberalizmu po kojemu individualna prava i slobode građana imaju prioritet nad interesima zajednice. U suprotnosti, građani iliberalnih sustava vlasti dijele socio-političku svijest kolektivističkog tipa u kojoj se naglašava odgovornost prema zajednici, društvo je općenito više samodisciplinirano i poslušno autoritetu te je zadaća pojedinca da usvaja skup vrlina u odnosu spram javnosti (Krzystof, 2020: 96-98).

Navedene razlike između društveno-političkih uređenja utječu na različitost reakcija njihovih političkih autoriteta na situaciju u kojoj političkoj zajednici prijete biološki poremećaji u obliku novog i ne poznatog virusa. Liberalne demokracije Zapada, uključujući Republiku Hrvatsku, specifično su reagirale na prijetnju širenja zaraze koronavirusa upravo zato što u tim državama postoji imperativ za očuvanjem građanskih i individualnih sloboda bez obzira na situaciju ugroze. Liberalne demokracije su bile sporije u reakciji na pojavu virusa jer su morale uzeti u obzir „konkurentne snage koje utječu na presude građana o uvođenju pojačane regulativne aktivnosti države“ (Davis i Silver prema McClosky i Brill, 2004: 29). Kako bih se približila odgovoru na pitanje o načinu na koji građani liberalnih demokracija Zapada donose odluku o podršci povećanju regulativne aktivnosti države provodim istraživanje s ciljem utvrđivanja korelata socio-psihološke i političke prirode zbog kojih su neki građani Republike Hrvatske spremniji odustati od dijela građanskih sloboda u zamjenu za sigurnost u uvjetima niske sigurnosti.

5. Istraživanje

Zapadne liberalne demokracije su u posljednja dva desetljeća pretrpile obilje societalnih kriza, započevši od terorističkih napada, financijske krize 2008. godine, migrantske krize 2015. i zaključno s pandemijskom krizom COVID-19 2020. i 2021. godine. Sve spomenute krize međusobno se razlikuju i različite države se sa njima na različite načine suočavaju. U suvremeno doba ova tema je neizbježna: vrijedi se zapitati kako i koliko građanske slobode slabe u procesima zaštite građana u stanju niske sigurnosti. Kako sačuvati građanske slobode? Smatram da se do odgovora na ovo pitanje može doći samo ako se prvo posvetimo razlozima zašto i pod kojim uvjetima pojedinci odlučuju zamijeniti dio građanskih sloboda za sigurnost u uvjetima niske sigurnosti? "Naponi slobode neizbježno se sudaraju s drugim vrijednostima. Nužno je razmotriti

kontinuiranu igru konkurentskih snaga koje utječu na presude građana o građanskim slobodama" (Davis i Silver prema McClosky i Brill, 2004: 29). Koje su to konkurentske snage i koje od njih imaju najveći utjecaj na odricanje od građanskih sloboda u uvjetima niske sigurnosti? Mnogi su se autori ovim pitanjem bavili iz perspektive ugroze terorističkih napada te su ponudili svoje hipoteze i istraživanja koja ih dokazuju. Darren W. Davis i Brian D. Silver u svom članku "Civil Liberties vs. Security: Public Opinion in the Context of the Terrorist Attacks on America" istražuju stavove građana SAD-a o novim vladinim protuterorističkim sigurnosnim mjerama stavljajući ih u vezu sa socio-psihološkim i političkim karakteristikama ispitanika. Autori istražuju povezanost stupnja osjećaja ugroze od strane terorizma među ispitanicima, u kojoj mjeri su dogmatski vezani za određene ideologije, kakav stupanj povjerenja imaju u vlast, imaju li autoritarnu ili ne-autoritarnu osobnost – sve ove varijable žele povezati s stavovima ispitanika spram uvedenih regulativnih protuterorističkih mjera. Autori uspijevaju dokazati kako *trade-off* između građanskih sloboda i sigurnosti nije uvijek racionalan niti se uvijek drži u granicama "društvene korisnosti". (W. Davis i D. Silver, 2004) Vincenzo Pavone i Sara Degli Esposti provode slično istraživanje u 5 Europskih zemalja koristeći kombinaciju anketnog ispitivanja i fokus grupe te pokušavaju utvrditi mehanizme koje ispitanici koriste pri odlučivanju o prihvaćanju uvođenja tehnološkog nadzora stanovništva. Ispitanici koji u kontroliranom stanju mira i niske rizičnosti imaju čvrsta i nepokolebljiva stajališta o društvenom redu i predodređenosti zbilje puno lakše prihvaćaju mjere tehnološkog nadzora stanovništva i za takvu mjeru lako pronalaze opravdanje. Percepcija ugroze, autoritarna osobnost i manipulacija putem medija nezavisne su varijable koje se u postojećim istraživanjima pokazuju pozitivnu korelaciju sa podrškom restriktivnim mjerama borbe protiv terorizma. (Pavone i Degli Esposti, 2010; W. Davis i D. Silver, 2004; Gadarian, 2010, Cho i dr., 2003)

Osim empirijskih istraživanja posvećenih ugrozi terorističkih napada postoje mnoga koja se koncentriraju na posljedice koje politike usmjerene protiv javnozdravstvene ugroze ostavljaju po građanske slobode i način na koji građani formiraju svoja mišljenja i konačnu podršku istima. Ova istraživanja vezana su za razdoblja tijekom i nakon epidemije SARS-a i pandemije svinjske gripe (DiGiovanni i dr., 2004; Hilyard, 2010). Rezultati ovih istraživanja ukazuju na bitnu povezanost povjerenja građana u državno vodstvo i ekspertizu kao motivirajući faktor za zamjenu slobode u službi sigurnosti. Što se tiče istraživanja vezanih za aktualnu javnozdravstvenu krizu zaraze koronavirusa najistaknutije je ono Menevisa Cilizoglua i suradnika koji 2020. godine objavljuju istraživanje pod nazivom "Public Support for Anti-Coronavirus Policies and Civil Liberties: Contemporaneous Worries and Long-Lasting Policies" koje lako postaje moja glavna inspiracija u sastavljanju hipoteza o očekivanim korelacijama.

U nastavku ću iznijeti svoje hipoteze i podijeliti ću ih na one vezane za očekivane socio-psihološke korelate (autoritarnost, percepcija prijetnje i utjecaj medija), te na one vezane za političke korelate (povjerenje u političke institucije).

5.1 Autoritarna osobnost

Glavni zadatak političke psihologije jest objasniti političko ponašanje i predviđanje različitih političkih fenomena: stranačka identifikacija, stavovi individua spram javnih politika, izborna ponašanje, predrasude, etnocentrizam, itd. Želim iskoristiti do sada empirijski prikupljena znanja o teoriji autoritarne osobnosti unutar političke psihologije i želim ju staviti u odnos sa spremnošću građana RH da podrže restriktivne preporuke, mjere i odredbe vlasti u borbi protiv širenja zaraze koronavirusa. Prije nego što razjasnim hipotezu u nastavku definiram autoritarnu osobnost na način na koji predlaže moderna politička psihologija koja radi na objašnjenju odnosa između autoritarne osobnosti i okoline koja okružuje individuu koja ju posjeduje ili ne posjeduje kao psihološku dispoziciju.

"Zašto se ljudi dobrovoljno podređuju nelegitimnoj kontroli preferirajući stanje pasivnosti u suprotnosti sa stanjem prosvjetljenja ili samostalnosti pojedinca" (Kant prema Oesterreich, 2005: 282)? Ovo pitanje postavlja filozof Immanuel Kant na kraju 18. stoljeća u vrijeme Francuske revolucije. Filozofi prosvjetiteljstva prvi primjećuju kako se društvena kontrola ne može razumjeti promatrajući isključivo društvene uvjete u kojima ljudi žive, već da moraju postojati dodatna psihološka objašnjenja kako bi se jasno ustanovili uzroci dobrovoljnog pokoravanja autoritetu. Kant je ponudio objašnjenje koje naglašava nedostatak individualne autonomije kod podčinjenih, a razlog tom nedostatku pripisuje ljudskoj lijenosti i kukavičluku. Kant ja tvrdio kako je individui lakše biti u poziciji ovisnosti o autoritetu Crkve i plemstva jer u suprotnom ona mora koristiti vlastiti um i na ovaj način ovisnost o autoritetu postaje dio ljudske prirode. Rezultat ove pojave jest nemogućnost individua da se pobune protiv nelegitimne kontrole (Kant prema Oesterrech, 2005: 276-277).

Rana ideja o ovisnosti o autoritetu ponovo dobiva na značaju u prvoj polovici 20. stoljeća kada znanstvenici pokušavaju objasniti nagli uspon njemačkog fašizma i masovnu potporu nacionalsocijalizmu. U ovom razdoblju javljaju se prva empirijska istraživanja koja objašnjavaju funkcioniranje nelegitimne kontrole (psihologija masa), a s njima dolazi i do formiranja novog koncepta u psihologiji: autoritarne osobnosti. Adorno, Frenkel, Brunswik, Lewinson i Sanford (1950) pioniri su istraživanja koncepta autoritarne osobnosti, a oni su tvrdili kako je uspon

nacionalsocijalizma rezultat "autoritarne socijalizacije" ili socijalizacije na autoritarni način koja po njima može biti rezultat "nedostatka sigurnosti u kapitalističkom društvu", "anksioznosti zbog potisnutih seksualnih podražaja" ili "potiskivanja straha i slabosti ega" (Fromm, 1941, Reich, 1946/1970, Adorno i dr., 1950 prema Lavine i dr. 2005: 219-222). Dakle, u svome začetku koncept autoritarne osobnosti bio je dio istraživanja kliničke teorije ličnosti – psihoanalize. Spomenuti autori su konstruirali mjernu skalu autoritarnosti, F-skalu (*Fascism scale*) koja se koristila u mnogobrojnim istraživanjima i koja je u velikoj mjeri pridonijela razvoju koncepta autoritarne osobnosti. Međutim, psihodinamička grana psihologije imala je cilj povezati autoritarnu osobnost s konzervativnom ideologijom pa su tako i modeli ispitivanja autoritarnosti bili koncentrirani na ispitivanje ličnosti autoritarnih individua s naglaskom prije svega na njihovu netolerantnost, što je u najvećoj mjeri dovelo do njena osporavanja.

Psihoanalitičko shvaćanje autoritarne osobnosti u modernoj političkoj psihologiji većinski je odbačeno. Naime, ono je opteretilo koncept s velikim brojem negativnih konotacija koje nemaju znanstveno utemeljenje (Oesterreich, 2005: 277-279). S jedne strane, pioniri istraživanja o autoritarnoj osobnosti i njihovi nasljednici definirali su autoritarnu osobnost kao krovnu osobnost ili sindrom ličnosti koja opisuje individue koje su neurotične, etnocentrične, agresivne, krute, anksiozne, komforne, lako se vežu za dogme, često se služe demagogijom, vole biti dominantne, imaju despotske karakteristike i ostale "negativne" osobine (Oesterreich, 2005: 283-285). S druge strane, moderna politička psihologija upozorava kako ne postoje individue koje nose sve ove osobine niti je autoritarna osobnost sindrom osobnosti koja ih okuplja (Duckitt i Fisher, 2003, Lavine i dr., 2005, Oesterreich, 2005, Kossowska i dr. 2011)! Sve ove osobine ne moraju biti u korelaciji, na primjer, netko može biti agresivna osoba, ali ne mora u isto vrijeme imati autoritarnu osobnost i obrnuto.

Spomenute nedostatke psihoanalitičkog shvaćanja i mjerenja koncepta autoritarne osobnosti vrijedilo je reformulirati, a najistaknutiji i u tom pothvatu najuspješniji istraživač, Robert Altemeyer (1981, 1988, 1996) odlučio se fokusirati na tri sub-dimenzije ili "veliku trojku" autoritarne osobnosti: autoritarnu agresiju, autoritarnu submisiju i konvencionalizam. Altemeyer je konstruirao novu, njemu psihometrijski prihvatljivu skalu za mjerenje autoritarnosti – RWA skalu (*Right-Wing Authoritarianism*) ili skalu desne autoritarnosti koja odgovara ispitivanju "velike trojke" na način da ona mjeri skup usklađenih stavova prema različitim pitanjima, a ne osobine ličnosti. (Altemeyer, 1981; Kossowska i dr., 2010) Altemeyerov konstrukt autoritarne osobnosti i RWA skala za mjerenje iste brzo postaje *state of the art* istraživanja autoritarnosti. No, unatoč velikom uspjehu

Altemeyerovoga doprinosa istraživanju autoritarnosti on također nailazi na kritiku. Novi pristupi dijele se na one koji pokušavaju redefinirati autoritarnu osobnost u jednodimenzionalan konstrukt i na one koji rade na modifikaciji Altemeyerovih originalnih stavki u RWA skali kako bi konstruirali skalu od tri odvojeno mjerljiva faktora (Dunwoody i Funke, 2016: 571-574; Duckitt i dr., 2010).

Detlef Oesterreich, Howard Lavine i suradnici te John Duckitt i Kirsten Fisher politički su psiholozi koji u svojim istraživanjima u posljednja dva desetljeća autoritarnoj osobnosti daju novo značenje na način da ju stavljaju u dinamičnu poziciju, promatraju ponašanje osoba s autoritarnom osobnosti u trenutku kada mora donijeti političku odluku u stanju visokog stupnja ugroze. Autori se služe konstruktom "autoritarne reakcije" za koju tvrde da predstavlja fundamentalni mehanizam procesa socijalizacije svake osobe (Oesterreich, 2005: 282-283). Ovaj mehanizam je nužan za razvitak svakog djeteta. U trenutku kada se dijete osjeća kao da je u opasnosti, kao da je ugroženo, ono bježi ka svojim roditeljima, odnosno, ka svom autoritetu. "Djeca se uz pomoć autoritarne reakcije štite od prijetnja svijeta sa kojim se još ne znaju nositi" (Oesterreich, 2005: 282). Slična pojava javlja se kod odraslih osoba, međutim, razlika između djeteta i odrasle osobe jest ta da je odrasla osoba kroz razvoj imala mogućnost razviti strategije uz pomoć kojih može prevladati ili zaobići autoritarnu reakciju i ne razviti autoritarnu osobnost. "Autoritarna osobnost je dakle rezultat neuspješnosti učenja savladavanja nošenja individue s autoritarnom reakcijom kroz proces socijalizacije."

John Duckitt i Kirstin Fisher se slažu sa Oesterreichom i kažu kako autoritarna reakcija podrazumijeva naglu promjenu načina na koji individua promatra društvene odnose i način funkcioniranja okoline koja ih okružuje – promjena svjetonazora individue (Duckitt i Fisher, 2003: 201). Autori ističu kako svaka individua posjeduje vjerovanja o prirodi društvenog svijeta. Kakvi su drugi ljudi? Kakva su moja očekivanja o odnosima između ljudi? Kako bi se ja trebao/trebala odnositi prema drugim ljudima? Odgovori na ova pitanja ili jednostavnije rečeno - svjetonazor individue formira se tijekom socijalizacije i sastavni je dio osobnosti, dakle, zadržava stabilnost kroz vrijeme, ali, što je još važnije, svjetonazor individue reflektira društvenu zbilju u kojoj se individua nalazi. U trenutku kada se spomenuta društvena zbilja počinje dramatično mijenjati u dužem, kontinuiranom razdoblju, kao što se to događa sa širenjem pandemije koronavirusa, individua počinje mijenjati svoj svjetonazor, a usporedno, u nedostatku bolje strategije nošenja s promjenom, aktivira motivaciju za ciljem povećanja društvene kontrole, reda i sigurnosti (Duckitt i Fisher, 2003: 202-205). Dakle, autoritarna osobnost izlazi na površinu kada individua nije u mogućnosti generirati pojedinačne strategije suočavanja s "novom" stvarnošću.

Autoritarna reakcija može se ispoljiti kod različitih ljudi u različitim situacijama - autoritarna osobnost kod individua ne dolazi na vidjelo u slučaju neke specifične ugroze, već u bilo kojoj situaciji koja prerasta njihove psihološke mehanizme suočavanja sa stvarnošću (Duckitt i Fisher, 2003: 204). Važno je napomenuti da iako sve individue mogu ispoljiti autoritarnu reakciju ne znači da svi imaju autoritarne dispozicije. Drugim riječima, kontekst širenja zaraze koronavirusa i podražaj prijetnje koji se zbog tog konteksta javlja kod građana može izazvati autoritarnu reakciju bez obzira na njihovo posjedovanje ili ne-posjedovanje autoritarne dispozicije. Zato je važno promatrati osobe s autoritarnim dispozicijama unutar stresne okoline – okoline u kojoj individua osjeća prijetnju i vidjeti kako se njihova reakcija razlikuje od reakcija ne-autoritarnih individua i ima li ova psihološka dispozicija uopće veze sa spremnosti individua da razmjene slobodu za sigurnost u uvjetima niske sigurnosti. Pandemija bolesti COVID-19 okolina je u kojoj se veliki broj građana osjeća ugroženo na društvenoj i osobnoj razini te su izazvani naglim društvenim promjenama koje ih tjeraju da mijenjaju svoj društveni svjetonazor. Posljedično promjeni društvenog svjetonazora građani su izazvani na ispoljavanje autoritarne reakcije i iz ovog razloga predlažem hipotezu koja glasi: građani s autoritarnom osobnosti u većoj će mjeri podržavati restriktivne preporuke, mjere i odredbe vlasti u borbi protiv širenja zaraze koronavirusa od građana s ne-autoritarnom osobnosti (H_1).

5.2 Percepcija prijetnje

"Kada bi postojao samo jedan faktor koji utječe na ljude da se odreknu građanskih sloboda, a da zauzvrat dobiju sigurnost, to bi bila percepcija prijetnje" (Davis i Silver, 2004:30). Naime, snažna percepcija prijetnje kod pojedinaca budi osjećaj anksioznosti i straha te ima svoje političke posljedice – oblikovanje stavova javnosti i način na koji vlast odgovara na ugrozu. Što je osjećaj prijetnje (povod) veći, to će potreba za neutralizacijom rizika (cilj) biti veća (Pavone i Degli Esposti, 2010; Cilizoglu i dr., 2020). Kao što sam i prije naglasila, argumenti koje građani koriste u raspravi o očuvanju prava i građanskih sloboda ne mogu biti odvojena od konteksta u kojem se rasprava događa. Dakle, kontekst pandemije COVID-19, slično kao i kontekst straha od ugroze terorističkih napada, Davis i Silver ističu, dovodi do momenta "osporivosti prava" gdje je nužno razmotriti "kontinuiranu igru konkurentskih snaga koje utječu na presude o građanskim slobodama" (Davis i Silver prema McClosky i Brill, 2004: 29).

Potreba za neutralizacijom rizika utječe na status građanskih sloboda koji se u društvu neizbježno sudaraju s drugim vrijednostima. Drugim riječima, građani, suočeni s porastom rizika u društvu,

mogu postati indiferentni spram zahtjeva vladajućih bez obzira na utjecaj spomenutih zahtjeva na pitanja slobode (Waldron, 2003: 191-192). Reduciranje građanskih sloboda, posebice u uvjetima širenja zaraze koronavirusa ili posredstvom nekog drugog oblika prijetnje, građanima može djelovati "odgovarajuće" situaciji dok im usporedni naponi za očuvanje građanskih sloboda mogu izgledati "nerazumno" (Waldron, 2003: 193). Stalni nalazi u literaturi o toleranciji također upućuju na snažan utjecaj percepcije prijetnje na potporu restrikcijama na građanske slobode: pod pojačanim osjećajem prijetnje uzrokovanim pristupom suvremenim informacijama i okolini građani se odriču svojih veza s osobnim i ustaljenim životnim navikama, društvenim svjetonazorima i ideologijom te posljedično postaju spremniji na odricanje od slobode za sigurnost bez obzira na njihova općenita uvjerenja o poželjnom odnosu ova dva fenomena u uvjetima višeg stupnja sigurnosti, odnosno, u uvjetima slabijeg osjećaja prijetnje (Marcus, Sullivan i dr., 1995).

U ožujku 2020. godine Menevis Cilizoglu, Tobias Heinrich i Yoshiharu Kobayashi (2020) testiraju utjecaj percepcije prijetnje na podršku restriktivnim mjerama u kontekstu COVID-19 krize na uzorku od 2920 građana Kanade, Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjenog Kraljevstva. Autori kreću od pretpostavke da građani percipiraju prijetnju širenja zaraze koronavirusa specifično i pronalaze ju u samoj prirodi ugroze kao što je potencijalna zaraza virusom. Budući da individualno (osobno) zdravlje građani u vrijeme pandemije izjednačavaju s javnim zdravljem – što je društvo u cijelosti sigurnije od zaraze, to je individualno sigurnija od zaraze – autori kreću s pretpostavkom da će percepcija ugroze imati jak utjecaj na spremnost građana da podrže povećanje regulativne aktivnosti države (Cilizoglu i dr., 2020: 14-15). Uistinu, prediktor percepcije prijetnje se u ovom istraživanju pokazao istaknutim faktorom koji utječe na podršku povećanju regulativne aktivnosti države na uzorku koji uključuje građane Zapadnih liberalnih demokracija (Cilizoglu i dr., 2020: 17-21). Slične rezultate polučilo je istraživanje provedeno 2009. godine u Sjedinjenim Američkim Državama u razdoblju širenja pandemije svinjske gripe. Egotropska percepcija prijetnje značajno je utjecala na podršku ispitanika restriktivnim mjerama poput stroge samoizolacije za zaražene građane, zatvaranje škola, trgovačkih centara i vjerskih ustanova (Hilyard i dr., 2010: 2299).

Thiemo Fetzer, Lukas Hensel i suradnici (2020) po uzoru na Binder (2020) u svom istraživanju provedenom u razdoblju netom prije i nakon prvih slučajeva zaraze koronavirusom u SAD-u daju prve sustavne procjene razvoja i odrednice ekonomske anksioznosti na početku pandemije koronavirusa (Fetzer i dr., 2020). Ekonomsku anksioznost ili ekonomsku nesigurnost autori definiraju kao „stanje zabrinutosti zbog budućnosti nećijih ekonomskih izgleda“. Autori su uz pomoć skupa podataka o tipu internetskih pretraga (*Google Trends*) i uz pomoć dva anketna

upitnika provedena u SAD-u dokazali kako je dolazak koronavirusa u zemlju znatno povećao intenzitet internetskih pretraživanja za teme povezane s ekonomskom recesijom. Kako bi detektirali paniku koja se usporedno širi s zabrinutošću po pitanju ekonomskih aktivnosti autori su dodatno istražili trend internetskog pretraživanja za teme „teorija zavjere“ i „preživljavanja“ gdje ponovno nailaze na porast interesa (Fetzer i dr., 2020: 7-9). Koristeći dva anketna upitnika koja su proveli u razdoblju od sedam dana (od 5. ožujka do 16. ožujka 2020.) na samom početku izbijanja zaraze i naglog povećanja brojke zaraženih (rast od 176 na 4576 zaraženih) autori dolaze do dokaza koji ukazuju da je zabrinutost ispitanika zbog ozbiljnosti i uznapredovalosti smrtnosti i zaraznosti koronavirusa nadograđena povećanjem njihove ekonomske anksioznosti (Fetzer i dr., 2020: 10-12). Autori su uz pomoć manipulacije s informacijama o smrtnosti i zaraznosti - u nekim slučajevima su ispitanike informirali o "visokoj relativnoj smrtnosti", a u drugim slučajevima o "niskoj relativnoj smrtnosti" - usporedno pratili odgovore istih ispitanika o njihovoj zabrinutosti po pitanju ekonomske aktivnosti (Fetzer i dr., 2020: 13-22). Dakle, autori su se bavili prikupljanjem novih dokaza o percepciji individua o rizičnim faktorima pandemije koji nisu isključivo vezani za individualni ili osobni rizik od zaraze.

Oslanjajući se na postojeća istraživanja u literaturi o terorizmu, toleranciji i javnozdravstvenim krizama percepciju prijetnje u ovom radu dijelim na dvije klase mjera: egotropsku i sociotropsku prijetnju. Dok se egotropska prijetnja odnosi na "osjećaj prijetnje sebi ili svojoj obitelji", sociotropska prijetnja se odnosi na "općeniti osjećaj anksioznosti i osjećaj ugroženosti društva u cijelosti" (Davis i Silver, 2004: 34; Cilizoglu i dr., 2020). Percepcija egotropske prijetnje potiče ljude da upotrebljavajući individualne akcije zaštite sebe i individue u svojoj neposrednoj okolini, a percepcija sociotropske prijetnje potiče ljude na preispitivanje i razmišljanje o javnim politikama (Davis i Silver, 2004: 33-34). Važno je promatrati obje komponentne iz razloga što kada percipiramo prijetnju to radimo na način da uzimamo u obzir sebe i svoju direktnu okolinu te cjelokupno društvo. U tom procesu razmatramo različite aspekte, točnije, vrste ugroze sebe i društva.

S jedne strane, stavku „egotropska prijetnja“ rezerviram za mjerenje emocija anksioznosti i straha od primarne ugroze zaraze koronavirusa - općenitu zabrinutost građana po pitanju osobnog zdravlja, zdravlja svojih bližnjih i zabrinutost za osobne financije i poslovne prilike. Egotropska prijetnja se temelji na emociji straha, a konkretno u slučaju mog istraživanja - emociji straha od zaraze, smrtnosti i negativnih posljedica pandemije na osobni socioekonomski status. S druge strane, stavka „sociotropska prijetnja“ odnosi se na strah i anksioznost građana po pitanju zdravlja cjelokupnog

društva te financijskih izazova države i društva u uvjetima naglog širenja zaraze koronavirusa. Širenje zaraze i povećanje broja umrlih predstavljaju samo primarni oblik prijetnje koju građani mogu percipirati, a mjere koje žele zaustaviti ovaj proces dovode do promjena u ekonomskoj aktivnosti države i financijske sigurnosti građana i njihovih obitelji. Kod građana se može javiti strah od nemogućnosti rada od kuće u slučaju potpunog zatvaranja, obustave rada krizom najviše pogođenih sektora, skraćenog radnog vremena i gubitka mogućnosti pristupa zdravstvenim institucijama. Smatram da će ovakva podjela kroz istraživanje pokazati kako egotropska i sociotropska percepcija prijetnje značajno utječu na spremnost građana na razmjenu građanskih sloboda za sigurnost, odnosno, spremnost da daju podršku povećanju regulativne aktivnosti države u cilju kontrole širenja zarazne bolesti COVID-19 (H₂).

5.3 Utjecaj medija

Shana Kushner Gadarian (2010), stručnjakinja za političku psihologiju, političku komunikaciju i javno mišljenje tvrdi kako se "građani u vrijeme krize okreću političkoj eliti i medijima kako bi oblikovali svoja mišljenja o novim, neočekivanim događajima", a strah koji osjećaju "navodi ih na potragu za informacijama dok se sve manje oslanjaju na ustaljene osobne političke preferencije" (Gadarian, 2010: 4-5). To znači da građani ne formiraju svoja mišljenja o društvenoj i političkoj okolini u vakuumu – postoje, kao što sam prethodno najavila, "skrivenne determinante" koje mogu utjecati na voljnost i spremnost građana na razmjenu građanskih sloboda za sigurnost, a jedna od njih je i način na koji mediji prenose vijesti o kriznim i nesigurnim događajima kao što je širenje zaraze koronavirusa ili teroristički napad koji mogu imati snažan utjecaj na egotropsku percepciju prijetnje i posljedično na njihovu spremnost za davanje podrške restriktivnim mjerama (Gadarian, 2010: 5-6).

Postojeća literatura o terorizmu upućuje na činjenicu da moderni mediji sustavno koriste senzacionalizam u audio, video i tekstualnom obliku kako bi privukli pažnju konzumenata. Izloženost medijskoj prezentaciji prijetnje (izrazito emocionalne slike) te ponavljanje "riječi okidača" (na primjer „broj preminulih“ ili „rizik“), pojava zastrašujućih *clickbaitova*, naslovnica, komentara i lažnih vijesti dovodi do pojačanog osjećaja straha kod građana (Gadarian, 2010: 8-13). Gadarian u svom istraživanju o utjecaju medija na političko mišljenje građana nakon 9/11 napada u SAD-u želi ukazati na višeslojnu ulogu medija u oblikovanju javnog mišljenja u stanju niske sigurnosti: "mediji nisu samo kanal putem kojeg se političke elite obraćaju javnosti, mediji mogu utjecati na javnost koristeći se i samo vlastitim sadržajem" (Gadarian, 2010: 4). Kada Gadarian

govori o "vlastitom sadržaju" medija ona misli na sve ono što nije čista informacija, odnosno, emocionalno snažni vizuali i priče koje zadržavaju pažnju konzumenata. Autorica uspijeva dokazati kako građani koji su nakon 9/11 napada bili više izloženi medijima koji u većoj mjeri koriste riječi, slike, video i zvuk sa snažno emocionalnim sadržajem (televizija), a usporedno su osjećali visoki stupanj percepcije prijetnje u smislu iščekivanja novog terorističkog napada su u većoj mjeri podržavali agresivnu vanjsku politiku Bushove administracije i početka "Rata protiv terorizma". U suprotnosti, ispitanici koji su se većinski o krizi informirali putem tiskovnih medija nisu osjećali pojačanu percepciju prijetnje i bili su skloniji manje agresivnim vanjskim politikama (Gadarian, 2010: 10-14).

Teorija manipulacije terorom nudi produbljeno objašnjenje za nužnost razmatranja medija kod proučavanja spremnosti na odricanje građanskih sloboda. Teorija manipulacije terorom također govori o sadržaju medija koji dodatno evociraju emocije kod ljudi koji se nalaze u stanju nesigurnosti, međutim, ova teorija kaže kako se ovdje radi o specifičnoj vrsti emocije straha, točnije, straha od smrti (fotografije hitne pomoći, bolnica, doktora, mikroskopske slike virusa, "odbrojavanje" novozaraženih, ozdravljenih i preminulih). U psihologiji teorija manipulacije terorom objašnjava kako čovjek reagira na prijetnju koja stavlja u pitanje njegova/njena osobna uvjerenja o svijetu koji ga/ju okružuje. Nagla pojava informacija koje pobijaju validnost ovih osobnih uvjerenja čovjeka potiče na razmišljanje o neizbježnoj sudbini nepostojanja. Čovjek u ovom trenutku osjeća da je izašao/izašla iz „sigurnog prostora“ te ispoljuje „spoznajno-bihevioralne obrambene mehanizme“ koji uključuju okretanje autoritetu (Manwell, 2010: 858-861). Drugim riječima, povećana svijest o prolaznosti života dovodi do povećane pristranosti individua državi, religiji i autoritetu (Manwell, 2010: 859-860). (izbrisano)

Berry i suradnici (2007) su u Kanadi tijekom epidemije SARS-a analizirali preko sto izvješća novinskih medija (tisak, radio, televizija i internet) u kojima su tražili ponavljanje poruka, konteksta, izvora i gramatike. Rezultati su pokazali da se o zdravstvenim temama češće raspravljalo u smislu rizika koristeći "jaki jezik" (Berry, 2007: 36-39). Pod „jakim jezikom“ Berry i suradnici misle na učestalo korištenje riječi „rizik“ i „smrt“ u kontekstu medijskog prenošenja vijesti o zarazi, dok su se riječi „prevencija“ i „liječenje“ tijekom epidemije SARS-a koristile u duplo manjem obimu, a pogotovo kod prenošenja vijesti temeljenih na nestručnim izvorima (Berry, 2007: 40-42). Washer (2004) također ističe fenomen reprezentacije SARS-a u medijima, on tvrdi da se putem medija širila panika u obliku „zasićenja i brzine“ svjetskog medijskog izvještavanja o epidemiji „ugradila strah u glave i srca ljudi“ (Washer, 2004: 2569-2570).

Iako je moje istraživanje ograničeno zbog nemogućnosti analize i prezentacije niti sadržaja niti diskursa koji su mediji koristili pritom izvještavanja o pandemiji u RH, prezentirani dokazi ukazuju na važnost ne-podcijenjivanja utjecaja medija na javno mišljenje u kontekstu javnozdravstvene krize i iz tog razloga predlažem hipotezu koja glasi: ispitanici koji se intenzivnije i češće informiraju o razvitku epidemiološke krize će u većoj mjeri podržavati restriktivne preporuke, mjere i odredbe vlasti u borbi protiv širenja zaraze koronavirusa (H₃).

5.4 Povjerenje u političke institucije

Građani koji u većoj mjeri vjeruju Vladi RH i Nacionalnom stožeru civilne zaštite u većoj će mjeri podržavati restriktivne preporuke, mjere i odredbe vlasti u borbi protiv širenja zaraze koronavirusa od građana koji u manjoj mjeri vjeruju istim institucijama. Ovu hipotezu izvodim iz logike Teorije opravdanja sustava. Teorija opravdanja sustava pretpostavlja da su ljudi snažno motivirani braniti postojeće (poznate) institucije i vlast ako su uspjeli s njima uspostaviti odnos povjerenja. Posljedično individue dolaze do ne kritične percepcije svojstvenih svjetonazora ili naivnog realizma. Naivni realizam se kod individua manifestira kroz nepriznavanje suprotnih uvjerenja od onih koje individua ima, sirove obrane osobnih svjetonazora i percepcije okoline i sustava u suprotnosti s nerealnim i neobjektivnim gledištima koji se ne slažu s prethodnim. Građani koji daruju veliko povjerenje vlastima teže primjećuju i izoliraju prijetnju povećanja regulativne aktivnosti države prema građanskim slobodama (Manwell, 2010: 861-865).

Karen M. Hilyard i suradnici u istraživanju o ćudljivosti javne potpore politikama vlasti u slučaju pandemije svinjske gripe (istraživanje provedeno u ranoj fazi pandemije u SAD-u) pokazuje način na koji građani ocjenjuju restriktivne politike borbe protiv širenja pandemije. Ispitanici koji su dali visoku ocjenu implementiranim strategijama vlasti u cilju borbe protiv svinjske gripe su u većoj mjeri podržavali povećanje regulativne aktivnosti države. Rezultati istraživanja ukazuju na snažnu povezanost između povjerenja građana u vlast i njihove spremnosti da mirno prihvate epidemiološke mjere karantene i zatvaranja granica (Hilyard i dr.: 2010, 2297-2298). Također, slično istraživanje je provedeno u Torontu tijekom epidemije SARS-a 2003. godine. DiGiovanni i suradnici koristeći anketno ispitivanje, fokus grupe i dubinske intervjue isto tako dokazuju snažan utjecaj povjerenja u vlast na volju građana da se konformiraju novim mjerama. Ispitanici su se u ovom istraživanju većinski izjašnjavali kao zagovaratelji novih mjera iz razloga što su se osjećali

kao da samo "obavljaju svoju građansku dužnost", dok su u isto vrijeme pokazivali netrpeljivost prema nejasnim, zbunjujućim i uznemiravajućim porukama sa strane vlasti (DiGiovanni i dr., 2004: 267).

6. Problemi i hipoteze istraživanja

Cilj ovog istraživanja je utvrditi motive socijalne, psihološke i političke prirode zbog kojih su građani RH spremni odustati od određenih temeljnih građanskih sloboda kako bi se zaštitili od aktualne ugroze zaraze koronavirusa. Kako bih ispunila taj cilj želim odgovoriti na sljedeća četiri istraživačka problema.

Prvi problem jest utvrditi odnos autoritarnosti s spremnošću građana RH da podrže ili ne podrže restriktivne preporuke, mjere i odredbe vlasti u borbi protiv širenja zaraze koronavirusa.

H₁: Sudionici s višom razinom autoritarnosti u većoj će mjeri podržavati restriktivne preporuke, mjere i odredbe vlasti u borbi protiv širenja zaraze koronavirusa.

Drugi problem jest utvrditi odnos stupnja percepcije prijetnje (egotropska prijetnja i sociotropska prijetnja) i spremnosti građana RH da podrže ili ne podrže restriktivne preporuke, mjere i odredbe vlasti u borbi protiv širenja zaraze koronavirusa.

H₂: Sudionici s povećanom percepcijom prijetnje (egotropska i sociotropska percepcija prijetnje) će u većoj mjeri podržavati restriktivne preporuke, mjere i odredbe vlasti u borbi protiv širenja zaraze koronavirusa.

Treći problem jest utvrditi odnos pojačane konzumacije medija i spremnosti građana RH da podrže ili ne podrže restriktivne preporuke, mjere i odredbe vlasti u borbi protiv širenja zaraze koronavirusa.

H₃: Sudionici koji se intenzivnije i češće informiraju o razvitku epidemiološke krize u većoj će mjeri podržavati restriktivne preporuke, mjere i odredbe vlasti u borbi protiv širenja zaraze koronavirusa.

Četvrti problem jest utvrditi odnos povjerenja u političke institucije i spremnosti građana RH da podrže ili ne podrže restriktivne preporuke, mjere i odredbe vlasti u borbi protiv širenja zaraze koronavirusa.

H₄: Sudionici koji u većoj mjeri vjeruju političkim institucijama Republike Hrvatske (Vlada RH, Hrvatski sabor, Stožer civilne zaštite RH, Hrvatska policija, Oružane snage RH, Ustavni sud RH, Predsjednik RH) u većoj će mjeri podržavati restriktivne preporuke, mjere i odredbe vlasti u borbi protiv širenja zaraze koronavirusa od građana koji u manjoj mjeri vjeruju istim institucijama (H₄).

7. Metodologija

Kako bi došla do odgovora na postavljene probleme korišten je kvantitativni, transverzalni dizajn istraživanja. Anketno ispitivanje je provedeno na slučaju prigodnog uzorka od 362 ispitanika oba spola i svih dobnih skupina iznad granice punoljetnosti u RH. Nakon razdoblja prikupljanja podataka koji se odvijao od 25. do 31. svibnja 2021. godine prešla sam u fazu obrade podataka. Dakle, metoda analize podataka je statistička obrada podataka prikupljenih u anketi u programu za statističku obradu "jamovi". U obradi podataka provedene su deskriptivne analize i multipla regresijska analiza.

7.1 Instrumentarij

Kriterij ovog istraživanja je podrška restriktivnim preporukama, mjerama i odredbama za borbu protiv zaraze koronavirusa koje u isto vrijeme ograničavaju građanske slobode. Kako bi se ispitala podrška restriktivnim mjerama sudionici su u anketi dobili popis izjava o opravdanju i podršci određenom setu restriktivnih mjera u borbi protiv zaraze koronavirusa koje su se poduzimale u RH, ali i neke koje još nisu, a postaju trend u Europi i svijetu. U anketi je bilo je ponuđeno 6 različitih izjava koje se dotiču 6 različitih restriktivnih mjera, npr. mjera sankcije u obliku novčane kazne nad onim građanima koji odbijaju poštivati nametnutu karantenu ili mjera zabrane napuštanja granica države. Zamolila sam ispitanike su se o podršci o uvođenju mjera izjasne kroz skalu Likertova tipa u 5 razina: od 1 „uopće ne podržavam“ do 5 „u potpunosti podržavam“.

Već sam naglasila da postoje prijepori vezani uz psihometrijske pristupe istraživanju autoritarne osobnosti nakon objave Altemeyerove (1981) RWA skale. Friedrich Funke (2005) u članku *The*

Dimensionality of Right-Wing Authoritarianism: Lessons from the Dilemma between Theory and Measurement stavlja u pitanje sklad između Altemeyerove višeznačnosti teorije s jedne strane i metodološke jednoznačnosti koncepta autoritarnosti s druge. Naime, Funke (2005) tvrdi kako u slučaju želje istraživača da razluči povezanost pojedinih sub-dimenzija autoritarnosti s određenim modelom ponašanja RWA skala nije dostatan instrument mjerenja zbog njene jednoznačnosti (jednodimenzionalnosti). Stavke RWA skale isprepleću i vežu sub-dimenzije u "čvor" koji je teško ili gotovo nemoguće "rasplesti", pogotovo kod rezultata umjerenih autoritarnih osobnosti. U suprotnom, Funke tvrdi, "multidimenzionalna mjera autoritarnosti bi omogućila identifikaciju nekoliko fenotipa autoritarnih stavova s obzirom na mjerni udio zastupljenosti sub-dimenzija u rezultatu" (Funke, 2005: 3-6). Također, mnogi Altemeyeru zamjeraju formulaciju stavki koje mjere stavove izravno vezane za političku toleranciju i predrasude dok bi autoritarna osobnost trebala objašnjavati takve stavove, a ne obrnuto (Duckitt i Fisher, 2003; Oesterreich, 2005; Lavine i suradnici, 2005; Funke, 2005; Bizumić i Duckitt, 2018). Iz spomenutih razloga u ovom istraživanju odlučila sam se za korištenje ASC skale (*Agression-Submission-Conventionalism scale*) koju Funke i Dunwoody 2016. godine predstavljaju kao svoju novu psihometrijski utemeljenu skalu autoritarnosti. ASC skala uspješno zadržava teorijsku multidimenzionalnost Altemeyerova konstrukta autoritarne osobnosti i prenosi ju u mjernu skalu s čistim česticama u kojima su autori uspješno izbjegli reference vezane uz pojedine društvene grupe, religiozne stavove i politički opterećena pitanja. Neki primjeri čestica uključuju izjave poput: „trebali bismo vjerovati u ono što nam naši politički autoriteti govore“ za sub-skalu submisivnosti, „tradicije su temelj zdravog društva i trebale bi se poštivati“ za sub-skalu konvencionalizma, te „nužno je koristiti silu protiv ljudi koji su prijetnja autoritetu“ za sub-skalu autoritarne agresije. ASC skala sadrži 18 čestica, 6 za svaku sub-skalu (autoritarna submisija, konvencionalizam i autoritarna agresija) u kojima su izbalansirane pozitivno i negativno usmjerene čestice, dok sam negativno usmjerene čestice rekodirala na način da usvoje pozitivni smjer. Spomenute stavke su u anketnom upitniku bile ponuđene ispitanicima, a oni su se o njima izjašnjavali kroz skalu Likertova tipa u 5 razina: od 1 „uopće se ne slažem“ do 5 „u potpunosti se slažem“ (Funke, Dunwoody, 2016: 598). Viši rezultat na skali odražava viši stupanj autoritarne osobnosti. Kako bih dobila ukupni rezultat za prediktor autoritarnosti izračunata je prosječna vrijednost njenih čestica.

Prediktor percepcije prijetnje ispitala sam kroz 4 aspekta prijetnje: ispitanike sam zamolila da procjene u kojoj mjeri su zabrinuti za posljedice širenja pandemije zarazne bolesti COVID-19 koje su podijeljene na stavke „Egotropska prijetnja“ i „Sociotropska prijetnja“. Egotropska prijetnja je ispitana kroz stupanj zabrinutosti ispitanika za njihovo osobno zdravlje i zdravlje njihovih bližnjih

te zabrinutost za osobne financije i poslovne prilike, a sociotropska prijetnja je ispitana kroz stupanj zabrinutosti ispitanika za zdravlje cjelokupnog društva te zabrinutost za ekonomsku aktivnost države i društva. Obje stavke percepcije prijetnje mjere zabrinutost za dva aspekta prijetnje, zdravlje i ekonomiju – egotropska na osobnoj i sociotropska na societalnoj razini. Za obje stavke percepcije prijetnje ispitanicima je bila ponuđena Likertova skala u 5 razina: od 1 „nisam uopće zabrinut/zabrinuta“ do 5 „jako sam zabrinut/zabrinuta“. Kako bih dobila ukupni rezultat za prediktor percepcije prijetnje izračunate su prosječne vrijednosti za čestice unutar stavki egotropske i sociotropske ugroze.

Prediktor "Utjecaj medija" u anketi sam ispitivala koristeći dva pitanja, prvo, o intenzitetu, i drugo, o učestalosti konzumiranja medija kod ispitanika. Ispitanike sam pitala koliko vremena provode prateći medije kako bi se informirali o razvitku javnozdravstvene krize i o njenim posljedicama u razdoblju od tjedan dana u 5 razina (od "niti jedan dan u tjednu" do "sve dane u tjednu"), a nakon toga sam im ponudila izjavu o povećanju intenziteta svjesnog i namjernog informiranja putem stranih i domaćih medija (radio, TV, tisak, internetski portali, društvene mreže) od početka javnozdravstvene krize u RH te sam ih zamolila da se o izjasne kroz Likertovu skalu u 5 razina u kojoj mjeri se s dotičnom izjavom slažu (od „uopće se ne slažem“ do „u potpunosti se slažem“).

Prediktor "Povjerenje u političke institucije" ispitivala sam na način da sam ispitanike zamolila da se izjasne u kojoj mjeri općenito vjeruju sljedećim institucijama i službama u republici Hrvatskoj: Vladi RH, Hrvatskom saboru, Stožeru civilne zaštite RH, Hrvatskoj policiji, Oružanim snagama RH, Ustavnom sudu RH i Predsjedniku RH. Ispitanicima je ponuđena skala Likertova tipa u 5 razina (od „nisam uopće zabrinut/zabrinuta“ do „jako sam zabrinut/zabrinuta. Kao i kod prethodnih prediktora, za ukupni rezultat za prediktor povjerenja u političke institucije izračunala sam prosječnu vrijednost njegovih čestica.

8. Rezultati

U Tablici 1. prisutne su deskriptivne statističke vrijednosti rezultata sudionika s obzirom na kriterij i prediktore, a u nastavku opisujem uzorak. Od 362 ispitanika 37% su ženskog spola, a 63% muškog spola. Raspon dobi sudionika je od 19 do 79 godina. Većina ispitanika ima visoku stručnu spremu ili doktorat (34,5%), odmah nakon ove skupine dolaze oni sa završenom srednjom školom (34%), nakon njih oni s višom stručnom spremom (30,9%), samo 2 ispitanika imaju završenu osnovnu

školu (0,6%) dok niti jedan ispitanik nema nezavršenu osnovnu školu. Što se tiče radnog statusa, natpolovična većina ispitanika je zaposlena (64,1%), samo 2,8% je nezaposleno dok postoji i veliki broj učenika/učenica ili studenata/studentica (27,3%) u uzorku. U uzorku se nalazi i 15 umirovljenika/umirovljenica (4,1%), te mali broj nezaposlenih (2,8%). Velikoj većini ispitanika se radni status nije promijenio tijekom pandemije (83,1%), a skoro jednak broj ispitanika su izgubili/izgubile posao (8%) i dobili/dobile posao (8,8%) tijekom pandemije. Na pitanje o procjeni osobnih mjesečnih primanja u odnosu na prosjek mjesečnih primanja u RH relativna većina ispitanika/ispitanica smatra da su njihovi mjesečni prihodi u hrvatskom prosjeku (37,8%), nakon njih su oni koji smatraju da su im primanja iznad prosjeka (30,1%), neki procjenjuju da su im primanja ispod prosjeka (23,8%), 6,4% izrazito ispod prosjeka i 1,9% izrazito iznad prosjeka.

Tablica 1: Deskriptivne vrijednosti

	Minimum	Maksimum	Aritmetička sredina	Medijan	Standardna devijacija
Podrška restriktivnim mjerama (kriterij)	1.00	5.00	3.08	3.17	0.966
Autoritarnost	1.22	4.11	2.49	2.50	0.447
Egotropska prijetnja	1.00	5.00	3.50	3.50	0.962
Sociotropska prijetnja	1.00	5.00	3.83	4.00	0.937
Učestalost praćenja medija	1	5	2.70	2.00	1.39
Povećanje intenziteta praćenja medija	1	5	2.77	3.00	1.39
Povjerenje u političke institucije	1.00	5.00	2.43	2.43	0.798

Kako bih došla do odgovora na postavljene probleme i hipoteze koristila sam se multiplom regresijskom analizom iz razloga što na taj način ne provjeravam samo odnos svakog pojedinog prediktora s kriterijem, već prvo uzimam u obzir njihov međusobni odnos i onda promatram kako unutar modela pojedinačno doprinose varijanci kriterija. Prije utvrđivanja statističke značajnosti cjelokupnog modela provjerena je normalnost distribucije modela Shapiro-Wilk testom, a njime je utvrđeno da model ne odstupa statistički značajno od normalne distribucije (Shapiro-Wilk $p = 0,29$). Rezultati prikazani u Tablici 2. pokazuju da je cjelokupni model statistički značajan i značajno doprinosi razumijevanju kriterija, točnije, objašnjava 19.9% varijance kriterija podrške restriktivnim mjerama ($R^2 = 0.199$, $F(6,355) = 14.7$, $p < 0.01$). Također, u Tablici 2. prikazani su pojedinačni

koeficijenti multiple regresijske analize za svaki od prediktora unutar modela u odnosu s kriterijem podrške restriktivnim mjerama. Rezultati pokazuju da je povećana autoritarnost statistički pozitivno i značajno povezana s podrškom restriktivnim mjerama i pridonosi objašnjenju varijance kriterija ($t = 2.34$, $p < 0.05$). Drugi prediktor koji je unutar modela statistički pozitivno i značajno povezan s podrškom restriktivnim mjerama jest prediktor povjerenja u političke institucije ($t = 4.76$, $p < 0.01$). Prediktor povjerenja u političke institucije ujedno je prediktor koji u najvećoj mjeri doprinosi objašnjenju varijance kriterija unutar modela. Prediktori egotropske ($t = 1.87$, $p > 0.05$) i sociotropske ($t = 1.48$, $p > 0.05$) prijetnje su pozitivno, ali neznačajno, povezani s podrškom restriktivnim mjerama i ne doprinose objašnjenju varijance kriterija unutar modela, a isto vrijedi za obje stavke prediktora utjecaja medija: učestalost praćenja medija ($t = 0.65$, $p > 0.05$) i povećanje intenziteta praćenja medija ($t = 1.66$, $p > 0.05$). Smatram da je važno naglasiti kako je, s jedne strane, p vrijednost Pearsonove korelacije za prediktor egotropske percepcije prijetnje došao blizu granice značajnosti unutar modela, ali ju nije uspio preskočiti. Sociotropska prijetnja, s druge strane, nije se uspjela niti približiti značajnosti unutar modela.

Tablica 2: Koeficijenti modela; kriterij: podrške restriktivnim mjerama

Prediktor	B koeficijent	SE	t	p	Beta koeficijent
Autoritarnost	0.2644	0.1129	2.341	0.020	0.1224
Egotropska prijetnja	0.1131	0.0604	1.872	0.062	0.1126
Sociotropska prijetnja	0.0907	0.0615	1.475	0.141	0.0880
Učestalost praćenja medija	0.0249	0.0386	0.645	0.519	0.0358
Povećanje intenziteta praćenja medija	0.0671	0.0406	1.655	0.099	0.0965
Povjerenje u političke institucije	0.3075	0.0646	4.758	< .001	0.2538

Model	R	R ²	F	df1	df2	P
1	0.446	0.199	14.7	6	355	< .001

9. Diskusija

Cilj ovog rada bio je utvrditi socio-psihološke i političke korelate odricanja građanskih sloboda u uvjetima niske sigurnosti na uzorku građana liberalne demokracije. Gradeći na teorijsku i empirijsku literaturu na ovu temu, moj je zadatak bio ispitati političko ponašanje građana Republike Hrvatske u dinamičnoj i stresnoj društvenoj okolini izazvanom širenjem zarazne bolesti COVID-19 i utvrditi korelate socio-psihološke i političke prirode koji utječu na spremnost građana da podrže povećanje regulativne aktivnosti države. Kako bih došla do odgovora na postavljeno istraživačko pitanje koristila sam se transverzalnim dizajnom istraživanja, podatke sam prikupila uz pomoć anketnog ispitivanja provedenog u vremenskom razdoblju između 25. i 31. svibnja 2021. godine na prigodnom uzorku od 362 ispitanika oba spola iznad granice punoljetnosti u Republici Hrvatskoj.

Kriterij istraživanja bio je podrška restriktivnim preporukama, mjerama i odredbama za borbu protiv širenja zaraze koronavirusa koje u isto vrijeme stavljaju u pitanje građanske slobode. Prediktori uz pomoć kojih sam pokušala objasniti kriterij uključuju autoritarnost, percepciju prijetnje (egotropska i sociotropska prijetnja), utjecaj medija (učestalost i povećanje intenziteta praćenja medija) i povjerenje u političke institucije.

Hipoteza H_1 koja je predviđala da će sudionici s višom razinom autoritarne osobnosti u većoj mjeri podržavati restriktivne mjere u ovom radu je potvrđena - viši rezultat na ASC skali autoritarnosti je pozitivno i značajno povezan s podrškom restriktivnim mjerama unutar modela. Značajnost autoritarnosti u skladu je s rezultatima dosadašnjih istraživanja na ovu temu (Duckitt i Fisher, 2003; Davis i Silver, 2004; Oesterreich, 2005; Lavine i suradnici, 2005; Kossowska i dr. 2011; Cilizoglu i suradnici, 2020). Uistinu, autoritarnost kao psihološka dispozicija ima značajan utjecaj na političko odlučivanje individue o odustajanju od dijela građanskih sloboda u zamjenu za sigurnost.

Druga hipoteza koju sam uspjela potvrditi odnosi se na povezanost između povjerenja u političke institucije i podrške restriktivnim mjerama u uvjetima niske sigurnosti (H_4). Povjerenje u političke institucije ujedno je i prediktor koji ima najznačajniji utjecaj na varijancu kriterija unutar modela, što je u skladu s istraživanjima iz kojih sam povlačila inspiraciju za ovu hipotezu (DiGiovanni i dr., 2004; Hilyard, 2010, Cilizoglu i dr., 2020). Smatram da je prediktor povjerenja u političke institucije, slično kao i prediktor autoritarnosti specifičan u smislu da ipak zadržava stabilnost kroz vrijeme. S jedne strane, autoritarnost je psihološka dispozicija koju osoba ili posjeduje ili ne posjeduje u određenom stupnju o čemu ovisi i njegova/njena „autoritarna reakcija“ u uvjetima niske

sigurnosti. Slično kao i kod autoritarnosti, povjerenje u političke institucije nije stav koji se kod ispitanika može lako ili trenutno promijeniti, pogotovo ako uzmemo u obzir da je ovaj prediktor u anketi ispitivan kroz razinu povjerenja cijelom setu političkih institucija Republike Hrvatske, a ne samo Nacionalnom stožeru civilne zaštite. Zanimljivo je da su se prediktori koji zadržavaju stabilnost kroz vrijeme pokazali značajnima, dok situacijski prediktori, direktno vezani za krizu COVID-19 i njene posljedice, nisu. U ovom istraživanju uspjela sam objasniti samo 19,9% varijance kriterija podrške restriktivnim mjerama. Za buduća istraživanja na ovu temu predlažem neke prediktore koje zbog tražena obima diplomskog rada nisam mogla uvrstiti u ovaj rad: socijalni kapital, solidarnost, dogmatizam, politička orijentacija i stavovi spram Ustavnih vrijednosti.

U hipotezi H₂ predviđala sam da će ispitanici s povećanom percepcijom prijetnje (egotropska i sociotropska prijetnja) u većoj mjeri dati podršku restriktivnim mjerama. Rezultati istraživanja na ovu temu provedeni u razdobljima neposredno nakon terorističkih napada (Davis i Silver, 2004; Pavone i Degli Esposti, 2010; Gadarian, 2010) i u jeku javnozdravstvenih kriza (DiGiovanni i dr., 2004; Hilyard, 2010, Cilizoglu i suradnici) ukazuju na snažnu pozitivnu povezanost između percepcije prijetnje i podrške povećanju regulativne aktivnosti države, štoviše, autori ju smatraju najistaknutijim faktorom koji može utjecati na odricanje od građanskih sloboda u službi povećanja sigurnosti (Davis i Silver, 2004; Pavone i Degli Esposti, 2010; Hilyard, 2010, Cilizoglu i dr., 2020). U slučaju ovog istraživanja rezultati ne ukazuju na isti efekt - niti egotropska, niti sociotropska percepcija prijetnje nemaju značajan utjecaj na podršku restriktivnim mjerama. Gledajući da su oba prediktora mjerila zabrinutosti za zdravlje i ekonomiju na osobnoj i socijetalnoj razini, smatram da se potencijalni problemi nalaze u vremenskom razdoblju kada je anketno ispitivanje provedeno i u socio-ekonomskim karakteristikama ispitanika u uzorku. 26. svibnja 2021. godine, na drugi dan provedbe anketnog ispitivanja u Republici Hrvatskoj bilo je zabilježeno 538 novih slučajeva zaraze koronavirusom, a od bolesti COVID-19 na taj dan preminula je 21 osoba (civilna-zastita.gov.hr⁷). Broj zaraženih i preminulih se smanjivao iz dana u dan dok su se topliji mjeseci i početak turističke sezone približavali. Već 18. lipnja 2021. godine Nacionalni stožer civilne zaštite objavio je podatak da je u cijelom tjednu zabilježeno 468 novih slučajeva zaraze koronavirusom (civilna-zastita.gov.hr)⁸, što je značajan pad brojke zabilježene u prethodnom mjesecu. Također, zaključno s 25. svibnjem 2021. godine u državi je 1 197 164 osoba cijepljeno s najmanje jednom dozom cjepiva,

⁷ <https://civilna-zastita.gov.hr/vijesti/priopcenje-za-medije-stozera-civilne-zastite-republike-hrvatske-od-26-svibnja-2021/4201> (25/08/21)

⁸ <https://civilna-zastita.gov.hr/vijesti/priopcenje-za-medije-stozera-civilne-zastite-republike-hrvatske-od-18-lipnja-2021/4305> (25/08/21)

među kojima je njih 411 127 primilo obje doze (civilna-zastita.gov.hr⁹). Posljedično, pretpostavljam da je zabrinutost građana za osobno zdravlje i zdravlje cjelokupnog društva bila nešto niža nego u prvoj polovici 2020. godine ili na prijelazu između 2020. i 2021. godine. Drugi potencijalni problem vezan je uz nedostatke u uzorku. Uzorak koji sam uspjela zahvatiti ne uključuje veliki broj ispitanika s lošijim socioekonomskim statusom. Natpolovična većina ispitanika u uzorku je u trenutku provedbe anketnog ispitivanja bila zaposlena (64,1%), velika većina nije promijenila radni status tijekom pandemije (83,1%) te većina njih ocjenjuje da ima prosječne ili nadprosječne prihode s obzirom na hrvatski prosjek, čak njih 67,9%. S obzirom na iznesen opis uzorka, pretpostavljam da veliki broj ispitanika nije osjećao povećanu zabrinutost za osobni socioekonomski status i ekonomsku aktivnost države.

U Hipotezi H₃ sam predviđala povezanost između povećane učestalosti i intenziteta praćenja medija u kontekstu širenja zarazne bolesti COVID-19 i podrške restriktivnim mjerama. Utjecaj medija nije se pokazao značajnim prediktorom promjene u kriteriju unutar modela. Prethodna istraživanja iz kojih sam povlačila inspiraciju za ovu hipotezu uključivala su korak koji je u mojem istraživanju izostao – analizu sadržaja medija koji je prezentiran uzorku u toku specifične krize (Washer, 2004; Berry, 2007; Gadarian, 2010). Svim prethodnim istraživanjima utjecaja medija na podršku povećanju regulativne aktivnosti države prethodi analiza sadržaja medija. S obzirom da nisam imala mogućnost prvo napraviti analizu sadržaja medija tijekom COVID-19 krize u Republici Hrvatskoj, o njemu nisam smjela slobodno zaključivati - potencijalno sadržaj medija nije bio invazivan na onoj razini koja bi mogla utjecati na spremnost građana da podrže restriktivne mjere.

Općenito, problemi do kojih je došlo u procesu istraživanja i obrade podataka bili su očekivani s obzirom na činjenicu da se istraživanje veže za aktualna zbivanja - ono je bilo podložno svim društvenim, političkim i ekonomskim promjenama u RH i svijetu. Pad ili povećanje broja zaraženih i preminulih, popuštanje ili zaoštavanje mjera sa strane vlasti, iščekivanje turističke sezone i toplijih mjeseci, pa čak i članak uglednog novinara ili epidemiologa o razvitku krize mogao je utjecati na stavove ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju. Potencijalno rješenje za buduća istraživanja ovog tipa jest da se, ako je moguće, provedu u jeku sigurnosnih kriza, kada su ispitanici snažno pogođeni društvenim, biološkim ili ekološkim poremećajem koji im u danom trenutku prijete. Smatram da se jedino na taj način može uistinu ispitati proces političkog odlučivanja individue u uvjetima niske sigurnosti.

⁹ <https://civilna-zastita.gov.hr/vijesti/priopcenje-za-medije-stozera-civilne-zastite-republike-hrvatske-od-26-svibnja-2021/4201> (25/08/921)

LITERATURA

- 1.) Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J. i Sanford, R. N. (1982). *The authoritarian personality*. New York: Harper and Row.
- 2.) Berry, R. Tanya i dr. (2007) SARS wars: an examination of the quantity and construction of health information in the news media. *Health Communication* 21(1): 35-44.
- 3.) Binder, Carola (2020) Coronavirus Fears and Macroeconomic Expectations. *The Review of Economics and Statistics* 102 (4): 721–730.
- 4.) Cilizoglu, Menevis; Heinrich, Tobias i Kobayashi, Yoshiharu (2020) Public Support for Anti-Coronavirus Policies and Civil Liberties: Contemporaneous Worries and Long-Lasting Policies. *Conference paper*.
- 5.) de Vlas, S.J., Coffeng, L.E. (2021) Achieving herd immunity against COVID-19 at the country level by the exit strategy of a phased lift of control. *Scientific Reports* 11(1): 1-7.
- 6.) DiGiovanni, Cleve i dr. (2004) Factors Influencing Compliance with Quarantine in Toronto During the 2003 SARS Outbreak. *Biosecurity and Bioterrorism: Biodefense Strategy, Practice, and Science* 2(4) 265-272.
- 7.) Davis, W. Darren i Silver, D. Brian (2004) Civil Liberties vs. Security: Public Opinion in the Context of the Terrorist Attacks on America. *American Journal of Political Science* 48(1): 28-46.
- 8.) Duckitt, John i Fisher, Kirstin (2003) The Impact of Social Threat on Worldview and Ideological Attitudes. *Political Psychology* 24(1): 199-222.
- 9.) Dunwoody, P. T. i Funke, F. (2016) The Aggression-Submission-Conventionalism Scale: Testing a New Three Factor Measure of Authoritarianism. *Journal of Social and Political Psychology* 4(2): 571-600.

- 10.) Duckitt, J. i Bizumic, B. (2018) Investigating Right Wing Authoritarianism With a Very Short Authoritarianism Scale. *Journal of Social and Political Psychology* 6(1): 129-150.
- 11.) Fetzter, Thiemo, Hensel, Lukas i dr. (2020) Coronavirus Perceptions and Economic Anxiety. *The Review of Economics and Statistics* 1-36.
- 12.) Gadarian, Shana (2010) The Politics of Threat: How Terrorism News Shapes Foreign Policy Attitudes. *The Journal of Politics* 72: 469-483.
- 13.) Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. i Anderson, R. E. (2010) *Multivariate data analysis*. Pearson College Division.
- 14.) Häyry, Matti (2021) The COVID-19 pandemic: Healthcare crisis leadership as ethics communication. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* 30(1): 42-50.
- 15.) Häyry, Matti (2021) The COVID-19 pandemic: A month of bioethics in Finland. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* 30(1): 114-122.
- 16.) Hilyard, Karen M. i dr. (2010) *The vagaries of public support for government actions in case of a pandemic*. *Health Affairs* 29(12): 2294-2301.
- 17.) Kossowska, M. i Golec de Zavala, A. (2011) Correspondence between images of terrorists and preferred approaches to counterterrorism: The moderating role of ideological orientations. *European Journal of Social Psychology*, 41(4): 538-549.
- 18.) Krzystof, Brzechczyn (2020) The Coronavirus in liberal and illiberal democracies and the future of globalized world. *Society Register* 4(2): 83-94.
- 19.) Levine, P. (2021) Why protect civil liberties during a pandemic? *Journal of Public Health Policy* 42(1): 154-159.
- 20.) Manwell, Laurie A. (2010) In Denial of Democracy: Social Psychological Implications for Public Discourse on State Crimes Against Democracy Post-9/11. *American Behavioral Scientist* 53(6): 848-884.

21.) Marcus, G. E., Theiss-Morse, E., Sullivan, J. L. i Wood, S. L. (1995). *With malice toward some: How people make civil liberties judgments*. Cambridge University Press.

22.) Oesterreich, Detlef (2005) Flight into Security. A New Approach and Measure of the Authoritarian Personality. *Political Psychology* 26(2): 275-295.

23.) Orzechowski, M., Schochow, M., i Steger, F. (2021). Balancing public health and civil liberties in times of pandemic. *Journal of Public Health Policy* 1-9.

24.) Pavone, Vincenzo i Degli Esposti, Sara (2010) Public assessment of new surveillance oriented security technologies: beyond the trade-off between privacy and security. *Public Understanding of Science* 21(5): 556-572.

25.) Upshur, Ross. (2002) Principles for the Justification of Public Health Intervention. *Canadian journal of public health* 93(2): 101-103.

26.) Waldron, Jeremy (2003) Security and Liberty: The Image of Balance. *The Journal of Political Philosophy* 11(2): 191-210.

SAŽETAK

Pandemija koronavirusa smatra se najvećom trenutnom prijetnjom sigurnosti u svijetu. U svibnju 2021. godine 42% ispitanika širom svijeta karakterizira zaraznu bolest COVID-19 kao jedan od tri glavna goruća problema i izvora nesigurnosti po anketnom istraživanju *What Worries the World*. Posljedično, vlasti država zahvaćenih širenjem pandemije odlučuju uvesti restriktivne mjere borbe protiv daljnjeg širenja zaraze. Spomenute mjere mogu imati značajne poražavajuće posljedice za ljudska prava i građanske slobode. Radi se o građanima nametnutoj razmjeni dijela građanskih sloboda u službi povećanja sigurnosti, *trade-off* slobode za sigurnost. Mnogi teoretičari smatraju kako je istaknuta razmjena isključivo pitanje uspostavljanja nove ravnoteže u odnosu sigurnost-sloboda u službi većeg dobra, dok drugi smatraju kako je ono puno značajniji i osjetljiviji problem koji se mora temeljito normativno, etički i racionalno ispitati prije nego što prouzroči društveni gubitak u smislu trajnog erodiranja građanskih sloboda. Rad nadograđuje postojeću znanstvenu literaturu koja se bavi recentnom ugrozom terorizma i javnozdravstvenih kriza te iznosi empirijsko

znanstveno istraživanje provedeno u suradnji s građanima Republike Hrvatske. Rad istaknutoj problematici dodaje socio-psihološku i politološku perspektivu fokusirajući se na korelate odricanja građanskih sloboda u uvjetima niske sigurnosti. U radu se utvrđuju motivi socijalne, psihološke i političke prirode zbog kojih su građani RH spremni odustati od određenih temeljnih građanskih sloboda kako bi se zaštitili od aktualne ugroze zaraze koronavirusa.

Ključne riječi: koronavirus, COVID-19, zaraza, prijetnja, sigurnost, građanske slobode, regulativna aktivnost države, restriktivne mjere

SUMMARY

The coronavirus pandemic is considered biggest current security threat in the world, in May 2021, 42% of respondents worldwide characterized COVID-19 as one of the three main burning problems and sources of insecurity according to the What Worries the World survey. Consequently, the state authorities affected by the spread of the pandemic decided to introduce restrictive measures to combat the further spread of contagion. These measures can have significant devastating consequences for human rights and civil liberties. This paper is about the forced exchange of a part of civil liberties in the service of increasing security: trade-off of freedom for security. Many theorists believe that prominent exchange is solely a matter of rebalancing security-freedom in the service of the greater good, while others see it as a much more significant and sensitive issue that must underpin normative, ethical and rational examinations before causing social loss in terms of eroding civil liberties. The paper builds on the existing scientific literature dealing with the recent threat of terrorism and presents empirical scientific research conducted in collaboration with citizens of the Republic of Croatia. The paper establishes motives of social, psychological and political nature due to which the citizens of the Republic of Croatia are ready to give up certain fundamental civil liberties in order to protect themselves from the current threat of coronavirus infection.

Key words: coronavirus, COVID-19, contagion, threat, safety, civil liberties, regulative activity, restrictive measures